MUHANDISLIK & IQTISODIYOT

№1

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik, fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2026
yanvar

Milliy nashrlar

OAK: https://oak.uz/pages/4802

05.00.00 - Texnika fanlari
08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

ISSN: 3060-463X

Elektron nashr, 756 sahifa.
2026-yil, yanvar

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Bosh muharrir:
Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:
Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor
Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor
Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,
Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent
Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Botirali Roxataliyevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD
Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)
Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.
Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor
Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.
Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
05.04.01 – Telekommunikasiya va kompyuter tizimlari, telekommunikasiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz:
1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ И ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА УЗБЕКИСТАНА........26
Каракулов Фарход Зайпудинович

TRANSPORT TIZIMIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISH VA TAKOMILLASHTIRISH USULLARI........33
Bababekova Gulchexra Baxtiyarovna

QURILISH MATERIALLARI ISHLAB CHIQARUVCHI KORXONALARNING SIFAT MENEJMENTI TIZIMINI BAHOLASH........38
Achilov Ilmurad Nematovich

TURIZM OBYEKTLARINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARI........45
Toshtemirov Xojiakbar Qahramon o'g'li

КАЧЕСТВО КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКОВ УЗБЕКИСТАНА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПРОБЛЕМНЫХ КРЕДИТОВ........51
Алиева Сусанна Сейрановна

ВЛИЯНИЕ ЛИБЕРАЛИЗАЦИИ И РЫНОЧНЫХ МЕХАНИЗМОВ НА РАЗВИТИЕ ОВЦЕВОДСТВА И КАРАКУЛЕВОДСТВА В ГЛОБАЛЬНОМ МАСШТАБЕ........58
Нуриллаев Жамолиддин Ярашевич

BARQAROR INVESTITSIYALAR: IQTISODIYOTDAGI ROLI VA DOLZARBLIGI........65
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna

KRAUDFANDING – BARQAROR RIVOJLANISHNI AMALGA OSHIRISH UCHUN INNOVATSION MOLIYAVIY VOSITA SIFATIDA........71
Ashurova Oltin Yuldashevna

FUQAROLIK JAMIYATI INSTITUTLARINI DAVLAT TOMONIDAN QO'LLAB-QUVVATLASHDA MOLIYAVIY BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISH MASALALARI........78
Xusanova Gulsum Baxtiyorovna

QISHLOQ XO'JALIGI MAHSULOTLARI UCHUN BARQAROR BREND QIYMATINI SHAKLLANTIRISH STRATEGIYALARI........84
Bekmurod Davlatmuratovich Ollaberganov, Zilola Baxramovna Abdikarimova

TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISHDA KORPORATIV BOSHQARUVNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI........89
Atajanov Kamal Atavayevich

AVTOTRANSFORMATORLARNING TASHQI MAGNIT MAYDONINING MATEMATIK MODELI........96
Pirmatov Nurali Berdiyarovich, Bekishev Allabergen Yergashevich, Baxriddinov Begzod Alibek o'g'li

O'ZBEKISTON VA JAHON AMALIYOTIDA BUDJET MUASSASALARIDA BUXGALTERIYA HISOBINING RIVOJLANISHIGA RETROSPEKTIV TAHLIL........101
Berdiyev Toshkenboy Panjiyevich

TIJORAT BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLARNI BOSHQARISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH: RISKGA ASOSLANGAN YONDASHUV VA AMALIY MEXANIZMLAR........108
Tojiyev Sardor Dilmurod o'g'li

TIJORAT BANKLARI DEPOZIT BAZASINI MUSTAHKAMLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI........113
Shayxiyev Boburbek Ulug'bekovich

DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIGI ASOSIDA OLIY TA'LIM TIZIMINI TRANSFORMATSIYA QILISHNING KONSEPTUAL MODELI........120
Abdullayev Javohir Abdumalik o'g'li

GEODEZIYA VA GIS TEXNOLOGIYALARINING INTEGRATSIYASI 125
Ziynura sabirova

RESPUBLIKADA UY-JOY QURILISHI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA DAVLAT VA XUSUSIY SEKTOR HAMKORLIGINING O‘RNI 129
Otajonov Tohirjon Xo‘janazar o‘g‘li

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ТРУДОВЫХ ОТНОШЕНИЙ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОГО ТРАНСПОРТА АО «УЗБЕКИСТОН ТЕМИР ЙУЛЛАРИ» В УСЛОВИЯХ СТРУКТУРНЫХ РЕФОРМ 133
Кадирова Шарофат Амоновна

KASBLARNI MODERNIZATSIYA QILISH VA MEHNAT BOZORINING YANGI MODELINI BARPO ETISH 139
Ruziyev Oybek Abdumuminovich, Nurboyev Jaloliddin Mamadiyevich

O‘ZBEKISTONDA AVTOMOBIL BIZNESINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI 143
Saidov Dilshodbek Razzakovich

QISHLOQ JOYLARIDA MEHNAT RESURSLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASH USULLARI 148
Amaniyazova Rayxan Bayniyazovna

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА ЭКСПЛУАТАЦИОННОЙ УСТОЙЧИВОСТИ МАЛОМОЩНЫХ СЕТЕВЫХ СОЛНЕЧНЫХ ФОТОЭЛЕКТРИЧЕСКИХ СТАНЦИЙ В УСЛОВИЯХ УЗБЕКИСТАНА 153
Кудратов Афзалхужа Рустамович, Далмурадова Наргиза Нуриллаевна, Шогучкаров Санжар Кодирович

MINTAQADA PARRANDACHILIK SANOATINI RIVOJLANTIRISHGA TA’SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNING IQTISODIY SAMARADORLIKKA TA’SIRI 161
Qarshiyev Obidjon Egamberdiyevich

INNOVATSION BANK EKOTIZIMLARINING TIJORAT BANKLARI RIVOJLANISHIDAGI ROLI 165
Aliyev Hasan Rayimjonovich

ANALYSIS OF FACTORS OF INTENSIVE ECONOMIC GROWTH IN UZBEKISTAN 171
Sharipov Kamil

SUN’IY INTELLEKT – TO‘RTINCHI SANOAT INQILOBINING ASOSI 176
Kalonov Muxiddin Baxriddinovich

KORXONALARDA MOLIYAVIY BOSHQARUVNING TASHKILIY VA IQTISODIY MASALALARI 187
Jumayev Samariddin Ziyodullaevich

YASHIL IQTISODIYOT KONSEPSIYASI ASOSIDA KICHIK BIZNES FAOLIYATINI OSHIRISH YO‘LLARI 193
Isroilov Dilshodbek Rustamovich

TALABALARDA O‘Z-O‘ZINI TARTIBGA SOLISH KO‘NIKMALARINING RIVOJLANISHIDA INTERAKTIV TA’LIM PLATFORMALARINING O‘RNI 198
Bozorova Muazzam Hamid qizi, Hakimova Gulnora Abdullo qizi, Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi

XIZMAT KO‘RSATISH TARMOQLARIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA MONOPOLIYAGA QARSHI NAZORATNING XORIJIY TAJRIBASI 203
Bekbutayev Nodirjon Fayzullayevich

XORAZM VILOYATIDA KAMBAG‘ALLIK DARAJASINING O‘ZGARISHI VA BU JARAYONGA TA’SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI 208
Mayliyeva Sadoqat Safayozovna

IQTISODIY-MATEMATIK VA SSENARIYLI YONDASHUVLARDAN FOYDALANIB SANOAT RIVOJLANISHINI BAHOLASH VA PROGNOZLASH 213
Turdiyev Ulug‘bek Qayumovich, Qayumova Nurafshona Ulug‘bek qizi

EKSPORTNI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARINING DOLZARBLIGI 217
Abdivaliyev Shahzodbek Xayrullayevich, Mutalov Sultonbek Abduraim o‘g‘li, Baymanova Mavlyuda Djurayevna, Ubaydullayeva Gulchexra Erkabayevna, Aipova Iroda Ikramovna

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

LEGAL AND INSTITUTIONAL FOUNDATIONS OF ECONOMIC COOPERATION BETWEEN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN AND INTERNATIONAL FINANCIAL INSTITUTIONS 222
Yovkochev Sherzod

ICHKI AUDIT FUNKSIYALARINING ICHKI NAZORATNI TA'MINLASHDAGI AHAMIYATI 228
Tursunov Shohruxmirzo Baxtiyor o'g'li

MOSH DONINI YANCHIB OLISHDA QO'LLANILADIGAN QURILMANI LOYIHALASH 232
Qurbanov Abdimalik Jo'rayevich

DAVLAT BOSHQARUVIDA SAMARADORLIKNI BAHOLASH: INSTITUTSIONAL MEXANIZMLAR, RAQAMLI YECHIMLAR VA AMALIY KUTILMALAR 239
Sarvar Saidov Xayrulloyevich

O'ZBEKISTONDA TURIZMNI RIVOJLANTIRISH KONSEPSIYASI DOIRASIDA UNING INFRATUZILMASINI TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH BORASIDA TAVSIYALAR 244
Tashov Mizrob Maxmudovich

DAVLAT BOSHQARUV ORGANLARIDA INSON KAPITALINI BOSHQARISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARI 251
Mashrabaliyev Ibroximbek Mashrabaliyevich

ФИНАНСЫ И ВЫСШАЯ МАТЕМАТИКА В КОНТЕКСТЕ ГЛОБАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ И ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА 257
Айматова Фарида Хуразовна

ZAMONAVIY IQTISODIY RIVOJLANISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING ROLI 263
Salayeva Dilafro'z Aybekovna

ДИАГНОСТИКА СИНХРОННОГО ДВИГАТЕЛЯ НА ОСНОВЕ ИЗМЕРЕНИЯ ВНЕШНЕГО МАГНИТНОГО ПОЛЯ 267
Пирматов Нурали Бердярович, Бекишев Аллаберген Ергашевич, Мамуров Алмас Жумабой угли

XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI ASOSIDA SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI VA XUSUSIYATLARI 275
Kurbanova Shaxnoza Yuldashbayevna

СТРАТЕГИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА СТОИМОСТИ КОМПАНИИ В СДЕЛКАХ СЛИЯНИЙ И ПОГЛОЩЕНИЙ 279
Ли Илларион Георгиевич

KO'P YADROLI CPU VA GPU ARXITEKTURALARIDA DIFFERENSIAL TENGLAMALARNI SONLI YECHISH UCHUN PARALLEL ALGORITMLARNI ISHLAB CHIQISH VA SAMARADORLIGINI BAHOLASH 284
Ismailov Shixnazar Rashid o'g'li, Ubaydullayev Farrux Fathulla o'g'li, Odilov Asliddin Isoq o'g'li

СИСТЕМАТИЧЕСКОЕ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ — ОСНОВА ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЭКОНОМИКИ 291
Муталов Абдуазим

O'ZBEKISTONDA INVESTITSIYALARNING HUDUDIY TARKIBI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI 295
Ermamatov Shonazar Jumakulovich

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA INVESTITSIYA SIYOSATI: INSTITUTSIONAL VA RAQAMLI ISLOHOTLAR 302
Sobirov Yo'ldoshboy Ro'zimboevich

QASHQADARYO VILOYATINING IJTIMOIY-IQTISODIY SALOHIYATI VA BARQAROR RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI 310
Tuyev Abdurahmon Yusubopvich

TEMIR YO'L STANSIYALARIDA STRELKALI O'TKAZGICH QURILMALARI BO'YICHA YO'L QO'YILGAN NOSOZLIKLAR VA ULARNING TAHLILI 315
Yunusova Gulshanoy Umarali qizi

SANOAT KORXONALARIDA ASOSIY FONDLARDAN VA ISHLAB CHIQARISH QUVVATIDAN SAMARALI FOYDALANISH YOʻLLARI 320
Ulashev Xubbim Askarovich

TURLI YOʻL SHAROITLARIDA TOʻQNASHUV PAYTIDA TORMOZLASH VA BOSHQARUV PARAMETRLARI 324
Uralbayev Anvar Ubaydullayevich

YANGI YARATILGAN MAHALLIY DURAGAY PILLALARNI YAKKA CHUVISH NATIJALARINING TAHLILI 328
Sobirov Qoʻziboy Erkinovich

UY-JOY KOMMUNAL XIZMAT KOʻRSATISHNI ZAMONAVIY YOʻLLARI 332
Boboqulov S.B.

TARJIMON DASTURLARIDA MULTITILLARNI TASNIFLASH: MAVJUD YONDOSHUVLAR VA MUAMMOLAR 338
Maxmudjanova Sayyora Yashin qizi

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA ICHKI AXBOROT TIZIMLARINING MODERNIZATSIYASI ORQALI ISHLAB CHIQARISH JARAYONLARINI OPTIMALLASHTIRISH 343
Yoʻldoshev Nodirbek Ne’matjon oʻgʻli

NEFT VA GAZ TERMINOLOGIYASINING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISHINING NAZARIY ASOSLARI 349
Joʻrayeva Malohat Muhammadovna, Quryozova Gulshan Akmal qizi

УСИЛЕНИЕ РОЛИ МЕЖДУНАРОДНЫХ ДЕНЕЖНЫХ ПЕРЕВОДОВ В ДОСТИЖЕНИИ УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА В УЗБЕКИСТАНЕ 355
Гимранова О. Б.

TIJORAT BANKLARI FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHDA INVESTITSIYA OPERATSIYALARINING AHAMIYATI 361
Yuldashev Fozil Turapovich

QOʻSHILGAN QIYMAT SOLIGʻINI HISOBLASH VA UNDIRISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING DOLZARB MASALALARI 373
Jumanazarov Alisher Toshtemir oʻgʻli

ВЛИЯНИЕ КАЧЕСТВА ПУБЛИЧНОГО ФИНАНСОВОГО УПРАВЛЕНИЯ НА ДИНАМИКУ ЭКОНОМИКИ 377
Наимов Шохрух Шарофиддинович

DIVIDEND SIYOSATINI SHAKLLANTIRISHDA FOYDA SIFATI VA FOYDANI BOSHQARISHNING TA’SIRI 383
Eshev Furqat A’zamovich

ТРАНСФОРМАЦИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ УМНЫМ ГОРОДОМ НА БАЗЕ ЦИФРОВЫХ ПЛАТФОРМ С ОРИЕНТАЦИЕЙ НА ЧЕЛОВЕКА 388
Рахимова Мадина Шухрат кизи

XOʻJALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARDA HISOB SIYOSATINING USLUBIY JIHATLARI 393
Toshpoʻlatov A. A.

MOLIYAVIY HISOBOT ISHONCHLILIGINI OSHIRISH YOʻNALISHLARI 398
Zufarova Zilola Rahim qizi

RAQAMLI PUL TIZIMINING KORRUPSIYA VA YASHIRIN IQTISODIYOTGA QARSHI KURASHDAGI INSTITUTSIONAL AHAMIYATI 403
Pulatov Dilshod Xaqberdiyevich, Abdiyev Mansur Musurmonovich

KICHIK TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA SOLIQ HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH 408
Toshtemirov Toʻlqin Toirjonovich

АКТИВИЗАЦИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И ЭФФЕКТИВНОСТЬ ИНВЕСТИЦИЙ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ В УСЛОВИЯХ ПРИАРАЛЬЯ (НА ПРИМЕРЕ РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН) 411
Жоллыбеков Хурмет Бахыт улы

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

KORPORATIV MUNOSABATLAR ISHTIROKCHILARINING HUQUQLARINI HIMOYA ETISH VA TA'MINLASHNING HUQUQIY-IQTISODIY SHAKLLARI 416
Rustamova Dilbar Rustamovna

IQTISODIY TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA STRATEGIK MENEJMENTNI RIVOJLANTIRISHNING XORIJIY TAJRIBALARI 423
Ismadiyarov Alisher Abduraxmon o'g'li

METALLURGIK TEXNOGEN CHIQINDILARDAN KAMYOB METALLARNI AJRATIB OLISH TEXNOLOGIYASI 427
Qayumov Oybek Azamat o'g'li, Ro'ziyev Ulug'bek Mamarasulovich, Abdullayev Farruh Odiljon o'g'li

TRANSCHEGARAVIY ELEKTRON SAVDONI TAKOMILLASHTIRISHDA XO'JALIK ALOQALARI LOGISTIKASI 434
Yakubov Maksadxan Sultaniyazovich, Jumaboev Behzod

YASHIL IQTISODIYOTGA INVESTISIYALARNI JALB QILISH 443
Raimjanova Madina Asrarovna

O'ZBEKISTONDA ZARGARLIK XIZMATLARI BOZORINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI 448
Azizova Roxila Baxodir qizi

XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARI FAOLIYATIDA INVESTITSIYALARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH 452
Isakova Naima Ikromjonovna

RIVOJLANAYOTGAN MAMLAKATLAR IQTISODIYOTIDA AJ "HUDUDIY ELEKTR TARMOQLARI" MOLIYAVIY BARQARORLIGINI MUSTAHKAMLASH YO'LLARI 459
Bo'ranboyeva Shoira Rustamovna

"QISHLOQ HUDUDLARIDA XOTIN-QIZLARNING BARQAROR TURMUSH TARZINI TA'MINLASHDA NODAVLAT NOTIJORAT TASHKILOTLARINING O'RNI VA AHAMIYATI" 466
Xoliyorova Shoxista Qahramon qizi, Niyozova Ruxsora

SMART TOURISM КАК ИНСТРУМЕНТ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ТУРИСТСКИХ РЕГИОНОВ: МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ И РЕГИОНАЛЬНАЯ АДАПТАЦИЯ 471
Усманова Азиза Баходировна

XUFIYONA IQTISODIYOT KO'LAMINI QISQARTIRISHDA SOLIQ MA'MURCHILIGINI RIVOJLANTIRISHNING TUTGAN O'RNI 477
Atamurodov To'lqin To'ymurodovich, Mamatkulov Salimjon Rahmonkulovich, Abdiyev Mansur Musurmonovich

IQTISODIYOTDA TURIZM O'RNINI STATISTIK TAHLILINING XALQARO STANDARTLARI VA TAJRIBALARI 482
Jumanova Zilola Tuychiyevna

INVESTITSIYA LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISH TIZIMIDA BANK KREDITLARINING O'RNI VA AHAMIYATI 489
Faxriddinov Temur Faxriddin o'g'li

XALQARO MOLIYA BOZORLARIDAN MOLIYAVIY RESURSLARNI JALB ETISHDA SUVEREN KREDIT REYTINGLARINING O'RNI 494
Mamadaliyev Poziljon Mansurjon o'g'li

XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA MIJOZLAR BILAN O'ZARO MUNOSABATLAR RIVOJLANISH HOLATI TAHLILI 500
Ismailova Ma'mura Eldorovna

MILLIY SANOAT RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA INSON KAPITALINING O'RNI 506
Yunusov Foziljon G'ulomqodirovich

XONDIZA KONI POLIMETALL RUDALARINI FLOTATSIYALASHDA REAGENT REJIMINI TAKOMILLASHTIRISH 511
Shodiyev Abbos Ne'mat o'g'li, Egamberdiyev Baxtiyor Barat o'g'li

EKSPORT–IMPORT OPERATSIYALARI BO'YICHA MUDDATI O'TGAN DEBITOR QARZDORLIKNI ANIQLASHDA RAQAMLI SOLIQ NAZORATI MONITORINGINING QO'LLANILISHI VA SAMARADORLIGI 517
Tashmuxamedov Dilmurod Mirabzalovich

SOLIQ SALOHIYATIGA TA’SIR ETUVCHI OMILLAR VA ULARNING TA’SIRI 522
Jurayev Xusan Atamuratovich

IMPROVING MECHANISMS FOR ATTRACTING FOREIGN INVESTMENTS 528
Sobirov A. Abdurasul

MINTAQADA KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA INVESTITSIYALARNING AHAMIYATI 533
Masharipov Sardorbek Farxadovich

TECHNOLOGY-DRIVEN VISITOR MANAGEMENT SYSTEMS FOR ENHANCING MUSEUM EXPERIENCE AND PERFORMANCE 539
Ibroximova Aziza Abbasovna

XALQARO MOLIYAVIY INSTITUTLARNING O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTIGA TA’SIRI 545
Kurbonbekova Moxichexra Turobjonovna

NAVOIY KON-METALLURGIYA KOMBINATIDA “AQLLI KON” KONSEPSIYASINI AMALGA OSHIRISH TAJRIBASI 551
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna

INVESTITSIYA JARAYONLARINING HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISHGA STRATEGIK TA’SIRI 556
Ibrohimov Behzodbek Baxromjon o‘g‘li

SAMARQAND VILOYATI SAVDO KORXONALARI FAOLIYATINING TASHKILIY VA IQTISODIY XUSUSIYATLARI 562
Toxirova Gullola Mirkamolovna

ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЕМ СТРЕЛКОВОГО СПОРТА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН 568
Юсупов И.

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ УПРАВЛЕНИЯ СТРАТЕГИЕЙ ПРЕДПРИЯТИЯ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ 573
Тарават Абдул-Салам

MAHALLIY AHOLINING ISHTIROKINI TA’MINLASH TIZIMLARINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI TURISTIK MINTAQALARNI RIVOJLANTIRISH ZARURATI 581
Abduxamidov Sarvar Adxamovich

MUQOBIL ENERGIYA VOSITALARINI JORIY ETISH HOLATINING STATISTIK TAHLILI 586
Ashurov Azizbek Ergash o‘g‘li

YANGI O‘ZBEKISTONDA OLIY TA’LIM MUASSASALARI AXBOROT-RESURS MARKAZLARI FAOLIYATINI STRATEGIK BOSHQARISH MODELI 592
Qurbonova Muazzam Fazliddinovna

MEHMONXONA SANOATIDA ESG TUSHUNCHASI VA UNING AHAMIYATI 596
Xusenova Mexrangiz

DAVLAT–XUSUSIY SHERIKCHILIK ASOSIDA HUDUDLARNING INVESTITSIYAVIY JOZIBADORLIGINI OSHIRISH VA XORIJIY INVESTITSIYALARNI JALB ETISH....................................600
Amirova Dilshoda, Usmonova Shahrinoz Ilhom qizi

MINTAQA IQTISODIYOTINI RIVOJLANISHIDA TADBIRKORLIK FAOLIYATI SAMARADORLIGINING ROLINI EMPIRIK JIHATDAN TAHLILI 605
Bekbergenov G‘ayrat Shuxratovich

NITROGEN FIXATION CHARACTERISTICS OF AZOLLA CAROLINIANA UNDER THE INFLUENCE OF HEAVY METAL (CR^{6+}) 610
Sh. Azimov, E. Egamberdiev, S. Turabdajanov

EKOLOGIK TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA DAVLAT SIYOSATI VA NORMATIV-HUQUQIY TARTIBGA SOLISHNING TA’SIRI 616
Mirzayeva Nilufar Sabirjanovna

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

«O‘ZBEKNEFTGAZ» AKSIYADORLIK JAMIYATIDA «ESG» STANDARTLARINI JORIY ETISH 622
Ibragimova Saodat Abdumo‘minovna, Xusainov Ravshan Raximovich

O‘ZBEKISTON SANOATINING HOZIRGI HOLATI VA IQTISODIY KO‘RSATKICHLARI DINAMIK TAHLILI 627
Ne’matov Shoxruxbek Ma’murjon o‘g‘li

SOLIQ TIZIMI SAMARADORLIGINI BAHOLASH: KLASSIK VA ZAMONAVIY METODOLOGIK YONDASHUVLAR 634
Ugay Darya Sergeevna, Raxmonov Doniyor Ixtiyor o‘gli, Mamanov Alisher Umbarovich

MEVA-SABZAVOTCHILIK TARMOG‘INING EKSPORT SALOHIYATINI BOSHQARISH SAMARADORLIGINING DINAMIK TAHLILI 642
Ergashev Jamshid Axmadaliyevich

KORXONALAR IQTISODIY XAVFSIZLIGINI TA’MINLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARI 647
Jamoliddinov Jobirbek Bohodir o‘g‘li

KICHIK BIZNES SEKTOR FAOLIYATI IQTISODIY BARQAROR RIVOJLANISH OMILI SIFATIDA 652
Batirova Raxima Abdujabbarovna, Sirojiddinov Ikromiddin Qutbiddinovich

MINTAQALAR MIQYOSIDA FARMATSEVTIKA SANOATINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR MAQSADLARI HAMDA ULARNI TA’MINLASH MEXANIZMLARI 656
O‘taganova Umida Egamberdi qizi

QISHLOQ XO‘JALIGI KORXONALARIDA INVESTITSION FAOLIYATNI BOSHQARISHNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI 663
Nazirova Sayyora Baxtiyorovna

MAHALLIY JUN TOLALARINING GEOMETRIK VA FIZIK-MEXANIK XOSSALARINI NOTO‘QIMA MATOLAR ISHLAB CHIQARISH TEXNOLOGIYASI NUQTAI NAZARIDAN TADQIQ ETISH 667
Ermatov Shavkat Qulmatovich, Omonturdiyev Ortiq Eshboyevich

TADQIQOT DIZAYNINI ISHLAB CHIQISH JARAYONIDA GIPOTEZALARNI SHAKLLANTIRISH, O‘ZGARUVCHILAR TIZIMINI TANLASH VA EKONOMET RIK IDENTIFIKATSIYA STRATEGIYASINI ASOSLASH 671
Usmonov Maxsud Tulqin o‘g‘li, Qodirov Farrux Ergash o‘g‘li

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA TURIZM XIZMATLARI BOZORI HOLATI VA UNING MUAMMOLARINI TAHLIL QILISH USULLARI 678
Xudayberganov Dilshod Tuxtabayevich

O‘ZBEKISTONDA AKSIYADORLIK JAMIYATLARI AKSIYALARI NARXINI O‘ZGARISHI TAHLILI 682
Ibragimov G‘anijon G‘ayratovich

QASHQADARYO VILOYATIDA IJTIMOIY-IQTISODIY TIZIMLARNI SAMARALI BOSHQARISHNING USTUVOR YO‘NALISHLARI 688
Alimov Fazliddin Xalimovich

TEMIR YO‘L TRANSPORTI QUYMA DETALLARINING KIMYOVIY TARKIBI VA MEXANIK XOSSALARI O‘RTASIDAGI BOG‘LIQLIKNI TADQIQ ETISH 693
Tursunov Nodirjon Qayumjonovich, Saidiraximov Azizjon Azim o‘g‘li, Nuriddinov Otabek Shuhrat o‘g‘li

KAM QAVATLI TURAR-JOY BINOLARINI QURISHDA AN’ANAVIY QURILISH ASHYOLARIDAN FOYDALANISHNING IJOBIY TOMONLARI 702
Toshniyozov Otabek Hakimovich

МИГРАЦИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА КАК ФАКТОР ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА 706
Аскарова М.Т.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ФИНАНСОВОГО УЧЕТА В ЧАСТНОМ МЕДИЦИНСКОМ УЧРЕЖДЕНИИ 711
Алимджанова Юлдуз Азизовна

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI FAOLIYATINI BAHOLASHNING BELGILOVCHI ASOSIY KO‘RSATKICHLARI VA ULARNING NAZARIY AHAMIYATI 718
Mavrulov Ravshan Nematjonovich

DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK MEXANIZMLARI ASOSIDA INFRATUZILMA LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI 724
Saidova Kamolat Farhodovna

XIZMATLAR EKSPORTI HAJMINING OSHISHIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI 730
Alixonov Mirzoulug'bek Pahlavonjon o'g'li

KORXONALAR IQTISODIY RIVOLANISHIDAGI TO'SIQLAR VA ULARNI OLDINI OLISH ORQALI KORXONA RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH 735
Bobomirzayev Isroil

ПЕРСПЕКТИВЫ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ НЕФТЕГАЗОВОГО КОМПЛЕКСА В УЗБЕКИСТАНЕ...739
Бекмухамедова Малика Искандарбековна

O'ZBEK TILIDA FONO-GRAFOSTILISTIK VOSITALARNING XUSUSIYATLARI 749
Islomov Dilshod Shomurodovich

O‘ZBEK TILIDA FONO-GRAFOSTILISTIK VOSITALARNING XUSUSIYATLARI

Islomov Dilshod Shomurodovich
Buxoro davlat universiteti doktoranti (DSc)
d.s.islomov@buxdu.uz
https://orcid.org/0000-0001-8793-8031
https://buxdu.academia.edu/DilshodIslomov

Annotatsiya. Mazkur maqolada o‘zbek tilida inson ruhiy holatini ifodalashda muhim ahamiyat kasb etuvchi fono-grafostilistik vositalarning o‘rni va funksional imkoniyatlari tahlil qilinadi. Ushbu vositalarning og‘zaki va yozma nutqda namoyon bo‘ladigan ekspressiv-emotsional xususiyatlari, ularning psixolingvistika va psixofonetika bilan uzviy bog‘liqligi yoritiladi. Shuningdek, orfoepiya va orfografiyaning stilistika bilan tutashuvi natijasida yuzaga keladigan fonografik ifoda shakllari ilmiy-nazariy jihatdan asoslanadi. Tadqiqot jarayonida segment va supersegment birliklarning perseptiv xususiyatlari, punktuatsiya, shrift va grafemalarning stilistik funksiyalari misollar asosida dalillanadi.

Kalit so‘zlar: fonostilistika, grafostilistika, fono-grafostilistik vositalar, inson ruhiyati, segment va supersegment birliklar, perseptiv xususiyat, psixofonetika, orfoepiya, orfografiya, stilistika, fonologiya, abstrakt birliklar, punktuatsiya, shrift, grafema.

Abstract. This article examines the role and functional potential of phono-graphostylistic devices in expressing the psychological and emotional states of individuals in the Uzbek language. It analyzes the expressive and emotive features of these devices as manifested in both spoken and written discourse, as well as their close relationship with psycholinguistics and psychophonetics. Particular attention is paid to the intersection of orthoepy and orthography with stylistics, which gives rise to various phonographic modes of expression. The study substantiates, through illustrative examples, the perceptual characteristics of segmental and suprasegmental units, along with the stylistic functions of punctuation, font, and graphemes.

Keywords: phonostylistics, graphostylistics, phono-graphostylistic devices, human psyche, segmental and suprasegmental units, perceptual features, psychophonetics, orthoepy, orthography, stylistics, phonology, abstract units, punctuation, font, grapheme.

Аннотация. В данной статье анализируется роль и функциональные возможности фоно-графостилистических средств в выражении психоэмоционального состояния человека в узбекском языке. Рассматриваются экспрессивно-эмоциональные особенности этих средств в устной и письменной речи, а также их взаимосвязь с психолингвистикой и психофонетикой. Особое внимание уделяется пересечению орфоэпии и орфографии со стилистикой, в результате чего формируются фонографические способы выражения. В ходе исследования на основе примеров обосновываются перцептивные характеристики сегментных и суперсегментных единиц, а также стилистические функции пунктуации, шрифта и графем.

Ключевые слова: фонстилистика, графостилистика, фоно-графостилистические средства, психика человека, сегментные и суперсегментные единицы, перцептивные характеристики, психофонетика, орфоэпия, орфография, стилистика, фонология, абстрактные единицы, пунктуация, шрифт, графема.

KIRISH

Jahon tilshunosligida fonetika va stilistika, grafologiya va stilistika kesishuvi natijasida yuzaga kelgan fonostilistik hamda grafostilistik hodisalarni zamonaviy yondashuvlar asosida keng miqyosda o‘rganishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Mazkur zamonaviy yondashuvlar fanlararo integrallashuv, kommunikatsiya jarayonlari hamda ilmiy yo‘nalishlar o‘rtasidagi o‘zaro hamkorlik mahsuli ekanligini ta’kidlash o‘rinlidir. Chunki hozirgi zamon tilshunosligini integratsiyasiz, zamonaviy yondashuvlarsiz, innovatsion ilmiy qarashlarsiz tasavvur qilib bo‘lmaydi.

Shuningdek, bugungi global ilmiy makonda tilni faqat struktur-semantik tizim sifatida emas, balki inson omili bilan chambarchas bog‘liq murakkab kommunikativ hodisa sifatida talqin qilish tendensiyasi ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtayi nazardan, mamlakatimizda kechayotgan so‘nggi yillarda amalga oshirilayotgan, zamon talablariga to‘liq javob beradigan islohotlar mahsuli sifatida zamonaviy lingvistikaning antropotsentrik paradigmasi doirasida jadal shakllanayotgan pragmalingvistika, sotsiolingvistika, psixolingvistika hamda lingvokulturologiya sohalari chegarasida yuzaga kelgan fonostilistika va grafostilistika tadqiqiga bo‘lgan ehtiyoj yanada dolzarblashib bormoqda.

Mazkur yo‘nalishlar til birliklarining nafaqat lingvistik, balki psixologik, ijtimoiy va madaniy yuklamasini ham aniqlaydi. Fono-grafostilistik vositalar tilshunoslikni psixologiya bilan zamonaviy ilmiy yondashuvlar asosida bog‘laydigan, inson nutqiy faoliyatidagi emotsional-ekspressiv holatlarni ifodalovchi eng muhim lingvistik mexanizmlardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, tovushiy va grafik vositalarning stilistik imkoniyatlarini kompleks tadqiq etish nutqning ta’sirchanligi va kommunikativ samaradorligini chuqurroq anglash imkonini beradi.

Tilshunoslik inson tafakkuri va nutq faoliyatini o‘rganishga yo‘naltirilgan murakkab va ko‘p qatlamli ilmiy tizim bo‘lib, fonetika, orfografiya, stilistika, fonostilistika va grafostilistika kabi yo‘nalishlar uning o‘z predmeti, maqsadi hamda tadqiqot metodlariga ega bo‘lgan alohida sohalari sifatida faoliyat ko‘rsatib kelmoqda. Mazkur sohalar til birliklarini turli nuqtayi nazardan – shakliy, funksional, estetik va kommunikativ jihatdan tahlil qilish zamin yaratadi. Xususan, fonetika nutq tovushlarining hosil bo‘lishi va funksional xususiyatlarini o‘rganar ekan, orfografiya yozma nutqning me’yoriy qoidalarini belgilaydi, stilistika esa til vositalarining nutqiy vaziyatga mos qo‘llanish qonuniyatlarini tadqiq etadi.

Fonostilistika va grafostilistika esa tovushiy hamda grafik birliklarning ekspressiv-emotsional imkoniyatlarini aniqlash orqali tilning ta’sirchanlik salohiyatini ochib beradi. Bundan tashqari, o‘zbek tilshunosligida ham tilni faqat struktur-semantik tizim sifatida emas, balki inson omili bilan chambarchas bog‘liq kommunikativ hodisa sifatida talqin etishga asoslangan ilmiy qarashlarni ilgari surish mumkin. Ayniqsa, zamonaviy antropotsentrik va funksional yondashuvlar doirasida fonostilistika va grafostilistika masalalarining o‘rganilishi tilshunoslik fanining rivojlanish istiqbollari bilan uzviy bog‘liqdir. Demak, sohalar o‘zaro integratsiyada tadqiq etilgandagina tilning nafaqat lingvistik, balki psixologik, estetik va madaniy jihatlari ham to‘laqonli yoritiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Fonostilistika mustaqil ilmiy yo‘nalish sifatida XX asr o‘rtalarida shakllangan bo‘lib, bu masalaga birinchi bo‘lib Sharl Balli (Charles Bally) e’tibor qaratgan. U o‘zining “Traité de stylistique française” asarida til vositalarining, jumladan, tovushiy shakllarning ham ekspressiv va emotsional funksiyasi mavjudligini ilmiy jihatdan asoslab bergan. Balliga ko‘ra, fonetik vositalar nutqda subyektiv munosabatni ifoda etuvchi muhim stilistik omil hisoblanadi.

Rus tilshunosligida L.V.Shcherba fonetik vositalarning ekspressiv qiymatiga alohida e’tibor qaratgan. U tovush, intonatsiya va urg‘uning nutqda ma’noni kuchaytirish va emotsiyani ifoda etishdagi rolini ta’kidlab, fonetik vositalarni nutqiy faoliyatning faol elementi sifatida talqin qilgan. Bu qarash fonostilistikaning funksional yo‘nalishda rivojlanishiga asos bo‘lgan.

Roman Yakobson fonetik va prosodik vositalarni kommunikatsiya modellari doirasida tahlil qilib, intonatsiya, ritm va tembrni poetik va ekspressiv funksiyani amalga oshiruvchi vositalar sifatida belgilagan. Olimning fikricha, supersegment birliklar nutqning estetik va ta’sirchanlik xususiyatini belgilaydi. Bu qarash fonostilistik tadqiqotlarda nazariy asos sifatida qabul qilingan.

I. R.Galperin fonostilistik vositalarning turli funksional uslublarda turlicha namoyon bo‘lishini ilmiy jihatdan asoslab bergan. Uning ta’kidlashicha, badiiy nutqda intonatsiya va tovush takrori kuchli ekspressiya kasb etsa, ilmiy va rasmiy nutqda ular me’yoriy va neytral xarakter kasb etadi. Bu yondashuv fonostilistikani funksional stilistika bilan bog‘laydi.

A.A.Leontyev va N.I.Jinkin ishlarida fonetik vositalar nutqni idrok etish (persepsiya) va tinglovchiga ta’sir ko‘rsatish nuqtayi nazaridan tahlil qilingan. Ularning fikricha, intonatsiya va tembr inson ruhiyatiga bevosita ta’sir qiluvchi omil bo‘lib, fonostilistik vositalar psixolingvistik mexanizmlar orqali amal qiladi.

O'zbek tilshunosligida fonetik vositalarning funksional va stilistik xususiyatlari A.Abduazizov, Sh.Rahmatullayev, N.Mahmudov ishlarida yoritilgan. Xususan, A.Abduazizov fonetik birliklarning ijtimoiy-lingvistik va funksional qiymatini ta'kidlab, ularning nutqda ma'no va ta'sirchanlikni ta'minlashdagi rolini ko'rsatib bergan. Bu qarashlar o'zbek fonostilistikasining nazariy poydevorini tashkil etadi.

Qolaversa, o'zbek tilshunosligida A.G'ulomov, E.Qilichev, R.Qo'ng'urov, Yo.Tojievlar tomonidan o'zbek tili stilistikasiga oid darslik va o'quv qo'llanmalar nashr ettirilgan va ularda fonostilistikaga oid dastlabki ma'lumotlar berilgan[1]. Shu bilan birga, o'zbek tilining tasviriy fonetikasini tadqiq qilishda V.V.Reshetov, Sh.Shoabdurahmonov, fonetika Abdullayev, A.G'ulomovlar; o'zbek tili fonetikasini 60-yillar oxiridan eksperimental o'rganishda A.Mahmudov va S.Otamirzayevalar; o'zbek tilining tarixiy fonetikasini o'rganishda fonetika Abdullayev, G'.Abdurahmonov, A.Rustamov, Q.Mahmudov, H.Ne'matov, E.Umarov, A.Haydarov, M.Norovalarning xizmatlari ahamiyatga molik.

O'zbek tili fonologiyasi va morfonologiyasi nomli ilmiy asarida tilshunos olim A.Abduazizov: "Fonetika, tabiatdagi har qanday tovushlarni emas, balki inson nutq apparatida hosil bo'luvchi, ijtimoiy qiymatga ega bo'lgan nutq tovushlarini ham o'rganadi, tovushlarni esa fizika fanining akustika bo'limi tekshiradi"[2]. "Fonetikaning maqsadi fonetik birliklarning akustik, anatomik-fiziologik va funksional asoslarini o'rganish va ularning til mexanizmidagi rolini aniqlashdan iborat"[3] ekanligini aytib o'tadi. Darhaqiqat bu borada munosabatimizni bildirsak, tilshunos olim A.Abduazizov tomonidan ilgari surilgan mazkur fikrlar fonetikaning predmeti va vazifalarini aniq belgilab berishi bilan ahamiyatli bo'lib olimning ta'kidlashicha, fonetika tabiatda mavjud barcha tovushlarni emas, balki inson nutq apparati orqali hosil bo'ladigan va ijtimoiy ahamiyat kasb etuvchi nutq tovushlarini o'rganadi. Bu yondashuv fonetik tadqiqotlarni fizika fanining akustika bo'limi bilan chegaralashga urinish emas, balki tilshunoslikning mustaqil sohasi sifatida fonetikaning ijtimoiy-lingvistik mohiyatini ochib beradi. Shu bilan birga, tovushlarning fizik tabiati akustika tomonidan o'rganilishi haqidagi fikr fanlar o'rtasidagi funksional taqsimotni aniq ko'rsatadi. Ya'ni akustika tovushning fizik xususiyatlarini (chastota, amplituda, tembr) tadqiq etsa, fonetika mazkur xususiyatlarning nutq jarayonida qanday lingvistik vazifa bajarishini va ma'no farqlashdagi rolini tahlil qiladi. Bu holat fonetikaning faqat tavsifiy emas, balki funksional yo'nalishdagi fan ekanligini tasdiqlaydi. Olimning "fonetikaning maqsadi fonetik birliklarning akustik, anatomik-fiziologik va funksional asoslarini o'rganish" degan ta'rifi zamonaviy fonetik tadqiqotlar metodologiyasiga to'liq mos keladi. Ayniqsa, funksional aspektning alohida qayd etilishi fonetik birliklarning til mexanizmidagi o'rni va kommunikativ qiymatini aniqlashga imkon beradi. Bu esa fonetikani fonologiya, psixolingvistika va pragmalingvistika bilan bog'lovchi muhim ilmiy asos sifatida namoyon bo'ladi. Demak, A.Abduazizovning qarashlari fonetik tadqiqotlarni kompleks, fanlararo va antropotsentrik yondashuv asosida olib borish zarurligini ilmiy jihatdan asoslaydi. Uning ta'riflari fonetikaning predmeti, maqsadi va vazifalarini aniq belgilab berish bilan birga, fono- va grafostilistik tadqiqotlar uchun ham nazariy poydevor vazifasini o'taydi.

Shuningdek, o'zbek tilshunos, fonetist olimi D.Sh.Islomovning unga "Fonetik stilistika tovushlar biror bir stilistik maqsadlarda ishlatiladigan bo'lsa, ularning nutqni hosil qilish ahamiyatini: ritm, ohang, alliteratsiya va boshqalarni o'rganadi. Mahalliy koloritni berish maqsadida qo'llaniladigan talaffuzning komik, satirik singari substandart xususiyatlarini o'rganadi" tarzidagi ta'riflar ham berilgan. Shuningdek, "fonetik stilistika nutqning ta'sirchanligini oshirish vositasi sifatida nutq tovushlarining stilistik imkoniyatlaridan foydalanish usullari bilan qiziqadi"[4] deb bildirgan ilmiy nazariyasi ham ahamiyatlidir.

Olima Q.Saparovaning ham "Rus va o'zbek tillari fonostilistikasining qiyosiy-tipologik tadqiqi (so'zlarning fonovariantlari materiali asosida)" [5] nomli segment fonostilistika tadqiqiga bag'ishlangan doktorlik dissertatsiyasida nazariy fikrlar berilgan.

Demak, fonostilistika nazariyasi jahon va milliy tilshunoslikda Sh. Balli, L. V. Shcherba, R. Yakobson, I. R. Galperin, A. A. Leontyev hamda A. Abduazizov kabi olimlar qarashlari asosida shakllangan bo'lib, u nutqning tovushiy qatlamining ekspressiv, funksional va psixolingvistik mohiyatini ochib berishga xizmat qiladi, albatta.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada muallif tomonidan ilmiy-nazariy tahlil, solishtirish, kuzatuv, induksiya va deduksiya usullaridan foydalanilgan.

---

1 Qo'ng'urov R., Begmatov E., Tojiev Yo. Nutq madaniyati va uslubiyat asoslari. – T., 1992. – B.160.
2 Abduazizov A. O'zbek tili fonologiyasi va morfonologiyasi. – Toshkent: «O'qituvchi», 1992. – B.14
3 Abdullaev A. Hozirgi o'zbek tilida ma'no kuchaytirishning fonetik va morfologik usuli: Filol.fan.nomz. ...diss.avtoref. – Toshkent, 1970. – B.8
4 D.Sh.Islomov. "Fransuz va o'zbek tillarida fonostilistik vositalarning diskursiv-pragmatik tahlili" diss. 2023. B-37.
5 D.Sh.Islomov. "Fransuz va o'zbek tillarida fonostilistik vositalarning diskursiv-pragmatik tahlili" diss. 2023. B-38

TAHLIL VA NATIJALAR

Fonostilistik vositalar tilshunoslikda segment va supersegment birliklar orqali ifodalanib, ular nutq jarayonida tovushiy shakllarning emotsional-ekspressiv yuklamasini yuzaga chiqaradi hamda nutqning ta'sirchanlik va kommunikativ samaradorligini oshiradi. Mazkur vositalar intonatsiya, urg'u, pauza, ritm, tembr kabi prosodik omillar orqali namoyon bo'lib, nutqning subyektiv baholovchi munosabatini ifodalaydi. Fonostilistik vositalar so'zlarning nafaqat lug'aviy (denotativ), balki ko'chma va baholovchi (konnotativ) ma'nolarini shakllantirishda faol ishtirok etadi. Aynan tovushiy vositalar yordamida bir xil leksik birlik turli nutqiy vaziyatlarda turlicha ma'no va emotsional rang kasb etadi va bu fonostilistikaning semantika, pragmatika va psixolingvistika bilan uzviy aloqada ekanligini ko'rsatadi. Shu o'rinda qisqa xulosa qiladigan bo'lsak, fonostilistik vositalar til birliklarining ma'noviy imkoniyatlarini kengaytiribgina qolmay, nutq subyektining ruhiy holati, munosabati va kommunikativ niyatini ham ifodalovchi muhim lingvistik mexanizm sifatida namoyon bo'ladi.

Fonostilistik vositalarni odatda ikkita tekislik orqali o'rganish masadga muvofiqdir (1-rasm):

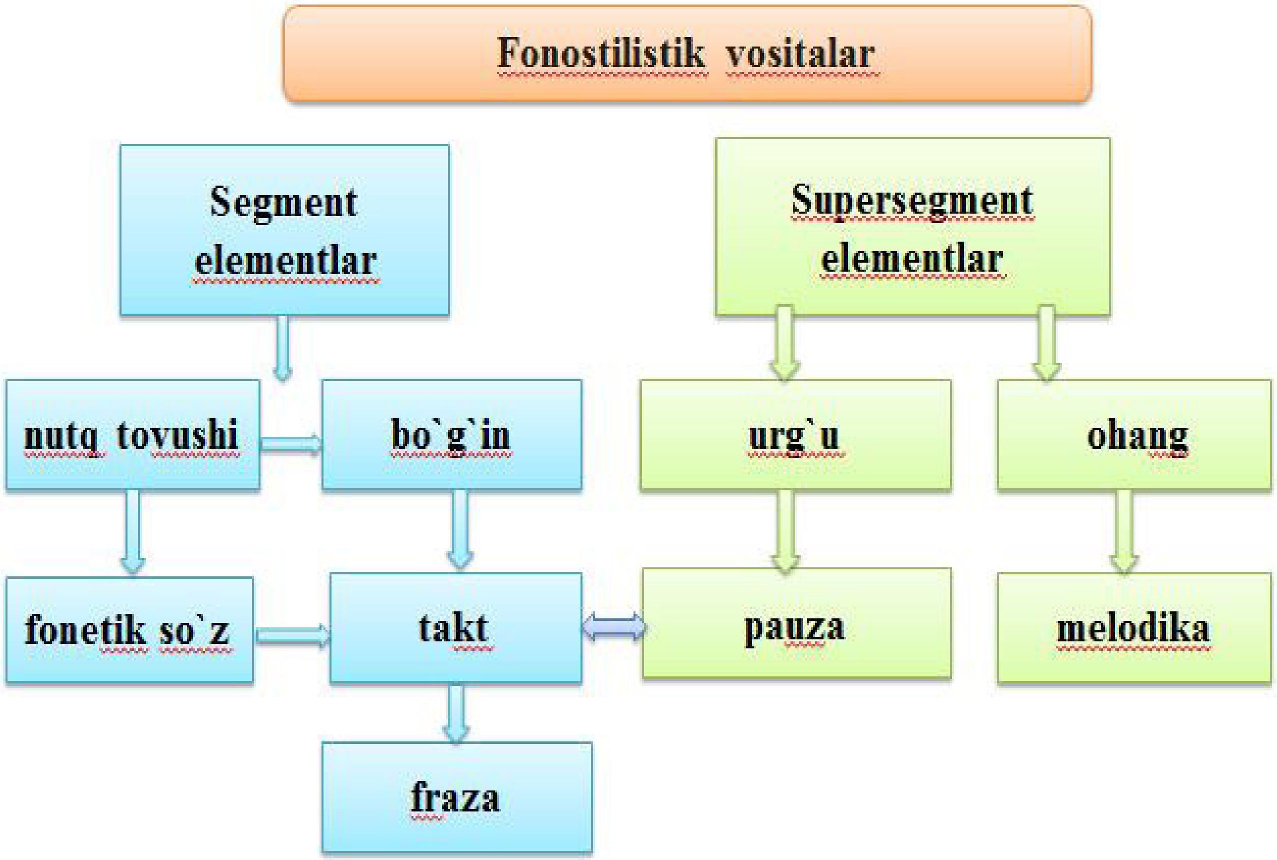

1-rasm. Fonostilistik vositalar

O'zbek tilshunos olimi A.A.Haydarovning "Grafik stilistikada matnning tipologik xususiyatlari, shu jumladan, punktuatsiya, shrift, grafemalarning hajmi va joylashuviga e'tibor beriladi"[6], Ingliz tilshunos olimi J.Lich esa "Grafik uslubiy vositalar butun yozuv tizimiga tegishlidir: punktuatsiya, abzas va bo'sh joy" deb ta'riflasa, Bilol va Chimalar esa "Grafik vositalar gapda tizim shakllanishi, tuzulishi va tinish belgilari bilan shug'ullanishi"[7]ni e'tirof etishadi. Grafik o'zgarishlar faqatgina talaffuzning o'ziga xos xususiyatlarini aks ettirishdan emas, balki, urg'u bilan so'zlarni alohida ta'kidlab ko'rsatadi va mazkurning ta'kidning intensivligi, emotsional-ekspressivligini ifodalash uchun ham ishlatiladi.

Sof grafik vositalarga matn bo'laklarini abzas bilan yozish, bosh va kishik harflarda yozish, turli kattaliklarda yozilgan harflarni ishlatish, ayrim so'z va matn bo'laklarini kursiv bilan yozish, she'riyatda misralarni pog'onalab yozish, she'r qatorlaridan birini tushurib qoldirish va uning o'rniga bir necha nuqtalar qo'yish, matnda turli tinish belgilardan uslubiy maqsadda foydlanish kabilar kiradi (2-rasm).

6 A.A.Haydarov. "Grafik vositalarning uslubiy xususiyatlari. Ilm sarchashmalari. Urganch-2021, 3-son.
7 H.A.Jamolxonov. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Toshkent-2004.

2-rasm. Grafostilistikaning tarkibiy tuzilishi

Yuqoridagi jadvalda ko'rinib turganidek grafostilistik vositalar yozma diskurslarni yozishda va mazkur diskurslarni ekspressiv-emotsional, bo'yoqdorligini oshirishda hamda uni ko'rsatib berishda alohida ahamiyat kasb etadi.

Mazkur jadval grafostilistik vositalarning tuzilmaviy (strukturaviy) va funksional tashkilini yaqqol aks ettiradi hamda grafostilistika hodisasining yadro-periferiya asosida talqin qilinishini ko'rsatmoqda, sunday yondashuv zamonaviy lingvistika, xususan, funksional stilistika va semiotika doirasida keng qo'llaniladigan metodologik tamoyillarga mos keladi.

Sxemada grafostilistika markazida "sof grafik vositalar" joylashtirilgani bejiz emas, chunki aynan grafemalar, shrift shakllari, harflarning kattaligi va joylashuvi kabi elementlar yozma nutqning birlamchi grafik ifoda vositalari hisoblanadi. Ular matnning mazmuniy qatlamiga bevosita aralashmagan holda, uning ekspressiv-emotsional va vizual ta'sirchanligini ta'minlaydi. Shu ma'noda, "sof grafik vositalar" grafostilistikaning yadrosini tashkil etadi.

Diagrammada ko'rsatilganidek, grafostilistik vositalarning periferik qatlamlari keng va rang-barangdir. Jumladan, matn bo'laklarini abzats bilan yozish, bosh va kichik harflardan stilistik maqsadda foydalanish, she'r qatlaridan birini tushirib qoldirish yoki uning o'rniga nuqtalar qo'yish, turli tinish belgilaridan uslubiy maqsadda foydalanish kabi hodisalar grafostilistik ifodaning kontekstual va pragmatik jihatlarini namoyon etadi. Bu vositalar matnning nafaqat tashqi shaklini, balki o'quvchi idroki va interpretatsiyasini ham boshqaradi.

Alohida ta'kidlash joizki, ayrim so'z va matn bo'laklarini kursiv bilan yozish, harflarning turli kattaliklarda berilishi yoki she'riyatda misralarning pog'onalab joylashtirilishi grafostilistik vositalarning estetik va poetik funksiyasini kuchaytiradi. Bu holat grafostilistikaning adabiyotshunoslik, poetika va diskurs tahlili bilan uzviy bog'liqligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, mazkur jadval grafostilistik hodisalarni markaziy (yadro) va ikkilamchi (periferik) qatlamlar asosida tizimlashtirib, yozma nutqda grafik shakllarning stilistik imkoniyatlarini aniq va mantiqiy tarzda yoritib beradi. Ushbu model grafostilistikaning nafaqat tavsifiy, balki funktsional, pragmatik va antropotsentrik mohiyatini ochib berishda muhim nazariy ahamiyatga ega hisoblanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, o'zbek tilida fono-grafostilistik vositalar nutqning tovushiy va grafik qatlamida muhim o'rin egallab, og'zaki va yozma diskurslarning ekspressiv-emotsional bo'yoqdorligini ta'minlovchi asosiy lingvistik mexanizmlardan biri hisoblanadi. Ushbu vositalar orqali nutq mazmuni nafaqat axborot uzatish darajasida, balki tinglovchi va o'quvchiga ta'sir ko'rsatish, ularning idrokida estetik va psixologik rezonans uyg'otish darajasida ham namoyon bo'ladi.

Jahon fonologiyasi va fonostilistika tadqiqotlarida tovushiy va grafemik birliklarning funksional-stilistik imkoniyatlari nutqning kommunikativ samaradorligini belgilovchi muhim omil sifatida e'tirof etiladi. Xususan, intonatsiya, urg'u, ritm, pauza kabi supersegment vositalar hamda shrift, punktuatsiya va grafemalarning stilistik

qo‘llanishi diskursning mazmuniy chuqurligi va emotsional rang-barangligini oshiradi. Bu holat fonostilistikaning fonologiya, psixolingvistika va pragmalingvistika bilan uzviy bog‘liqligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Shuningdek, fono-grafostilistik vositalar har qanday matn, nutq va badiiy asarni qabul qiluvchiga qiziqarli, ravon va saviyali tarzda yetkazishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ular nutq subyektining munosabati, bahosi va ruhiy holatini ifodalash bilan birga, diskursning ta’sirchanlik darajasini oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, inson ruhiy holatini tovushiy va grafik shakllar orqali ifodalash imkoniyati fono-grafostilistikaning antropotsentrik mohiyatini yaqqol namoyon etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Qo‘ng‘urov R., Begmatov E., Tojiev Yo. Nutq madaniyati va uslubiyat asoslari. – T.: O‘qituvchi, 1992. – 160 b.
2. Abduazizov A.O‘zbek tili fonologiyasi va morfonologiyasi. – Toshkent: «O‘qituvchi», 1992. –B.14
3. Abdullaev A. Hozirgi o‘zbek tilida ma’no kuchaytirishning fonetik va morfologik usuli: Filol.fan.nomz. ...diss.avtoref. – Toshkent, 1970. – B.8
4. A.A.Haydarov. “Grafik vositalarning uslubiy xususiyatlari. Ilm sarchashmalari. Urganch-2021, 3-son.
5. H.A.Jamolxonov. Hozirgi o‘zbek adabiy tili. Toshkent-2004.
6. D.Sh.Islomov. “Fransuz va o‘zbek tillarida fonostilistik vositalarning diskursiv-pragmatik tahlili” diss. 2023. B-37-38.
7. Islomov D. FRANSUZ TILIDA FONO-GRAFOSTILISTIK VOSITALAR: TIPOLOGIYA VA KLASSIFIKATSIYA // MUHANDISLIK VA IQTISODIYOT. – 2025. – T. 3. – №. 12.

muhandislik
& iqtisodiyot
ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov
Musahhih: Zokir Alibekov
Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S–5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**